

A Jobbik a Fidesz kihívója?

Csepeli György, Juhász Attila, Szabó Miklós és Sz. Bíró Zoltán a Fapados Szalonban, moderátor Pikó András, hozzászólók Várhegyi Éva, Schiffer János, Dógi János, Váradi Júlia, Lánzos Vera, Lendvai Ildikó, P. Szűcs Julianna

– Szeretném, ha először a Jobbik sikerességének értelmezési kereteiről beszélnének. Az egyik, társadalmi meghatározottságot kiemelő magyarázat szerint a Jobbik sikere olyan, mint egy vírusé: amikor és ahogyan a társadalom demokratikus immunrendszere különböző okok miatt meggyengül, akkor és olyan mértékben erősödnek azok a jelenségek, melyekre egy szélsőjobb-oldali politikai erő politikát építhet. A másik magyarázat elvonatkoztat a Jobbik politikai üzeneteitől, lévén hogy azok többsége indifferens a társadalom többsége számára, nem amiatt támogatják, mert vállalhatatlan dolgokat tesz és mond, hanem azért, mert sikeres politikai vállalkozásként képes volt a kormánypárttal szembeni kihívó és az általános elitellenességet hitelesen képviselő politikai aktor szerepét betölteni. Ebből a szempontból nézve a Jobbik sikere a többiek kudarcra, és az okokat a magyar politikai rendszerben kell keresnünk. Kihez melyik áll közelebb, esetleg van-e ezeken kívül más magyarázatuk, értelmezésük?

Szabó Miklós Én társadalomkutató vagyok, azon belül az én diszciplínám a kulturális antropológia, amelynek az az egyik módszertani sajátossága, hogy a megértés irányából próbál különböző társadalmi problémákra ráközelíteni. És hogyha felmerül a kérdés, hogy a

Jobbikkal mit lehet kezdeni, vagy miért van egyáltalán a Jobbik, nem azt kell nézni, hogy itt vannak ezek az emberek, és borzalmas dolgokat csinálnak, borzalmas dolgokat mondanak, hanem azt, hogy mi mint a nagyobb társadalom mit tetünk azért, hogy honfitársaink egy rétege úgy érzi, hogy ezekben az eszmerendszerekben vagy ezekben a szubkultúrákban találja meg magát. Az ember sosem szeret magába nézni igazából. Három olyan gondolati-módszertani elem van minden kultúrában, amit mindannyian arra használunk, hogy eltávolítsuk az ellenkező vagy nekünk nem tetsző csoportokat: ez az etnocentrizmus, a logocentrizmus és az egocentrizmus, és mindezek ugyanúgy érvényesek a budapesti értelmiségre, mint a vidéki értelmiségre, mint akármilyen kisebbségre vagy többségre vagy bármely csoportra. A Jobbik ezt a fajta kisajátítottság- vagy kizártságérzetet használja fel a kommunikációjában. Éppen most volt Vonának egy interjúja, amelyben folyamatosan visszatért arra, hogy ők nincsenek megszólítva, őket elnyomják, ők nem mondhatják el, amit akarnak, és hogyha teljesen objektíven nézek erre a beszélgetésre, akkor valóban nem mondhatta el az ő programját. Az más kérdés, hogy, mondjuk, van-e joga arra, hogy elmondja. De ha én liberális vagyok, akkor nyilván ké-

ne hogy joga legyen. Ők pedig ugyanezt használják ellenségképzésre. Meg Slavoj Zizek mondja azt, hogy van a boldogulásunknak egy sajátos titka, formulája, és minden közösség teremt egy idegent, aki arra törekszik, hogy ezt a boldogságformulát elvegye tőlünk. De mivelhogy idegenek, nem juthatnak hozzá ehhez a boldogságformulához, ám folyamatosan el akarják lopni, és ez az érzés valójában azért van bennünk, mert ezzel próbáljuk elkendőzni azt, hogy valójában soha nem is volt semmi, ami a boldogulásunkat biztosította volna.

– *De miért sikeresebb a Jobbik, mint a Fidesz, hiszen a Fidesz is jócskán használ ilyen technikákat?*

Szabó En úgy gondolom, hogy ezt a módszertant a Fidesz elég jól használta elég sokáig, ugyanakkor a hatalom beágyazottsága teszi a későbbiekben lehetetlenné, hogy ezt hitelesen tudja létrehozni. Ez egy olyan harc, amit mindig az elnyomottság illúziójából lehet jól véghezvinni. Innentől kezdve egy kormányzópárt ezt a végtelenségig nem tudja fenntartani, illetve csak nagyon ügyesen, mint a putyini Oroszország.

– *A Jobbik sikerének az értelmezésénél mire helyezünk nagyobb hangsúlyt: a társadalomban meglévő frusztrációkra, arra a válsághelyzetre, amire a Jobbik próbál választ adni, vagy pedig arra, hogy a Jobbik sikeresen pozicionálta magát a kihívó, az elitellenes politikai kihívó szerepében?*

Juhász Attila Szerintem ez időszakonként változik. A Jobbik története egy 2003 óta íródó történet. Ha az első felére teszem a hangsúlyt, tehát a társadalmi attitűdökre, akkor azt látjuk, hogy 2010-ig elég jól magyarázza a társadalmi attitűdöknek a változása vagy az

azokban beálló elégedetlenség-növekedés, főleg a rendszerellenesség növekedése. Ez 2006-tól 2010-ig mindenképpen nagyon erős volt. 2010 után a Jobbik a politikai intézményrendszer részévé vált, onnantól az válik elsődlegessé, ahogy politizált a Jobbik, ahogy reagált rá a politikai környezet, ahogy reagált rá a média. Ez összességében megteremtette a pozíciót a Jobbik számára, hogy tudjon erősödni.

– *Mi vonzza az embereket a Jobbikba? Mi az a cikk a politikai árukínálatban, ami lassan a legkurrensebbé válik, és amit csak a Jobbik árul?*

Csepeli György Amikor készültem erre a beszélgetésre tegnap, elkértem Závecz Tibortól az elmúlt három hónap leátlagolt adatait pártokra, és megpróbáltam egy ideáltipikus profilt csinálni a Jobbik-szavazóból. Meglepetésemre az derült ki, hogy nem az igazán depriváltak azok, akik preferálják a Jobbikot, azok, ugye, politika alatti életet élnek, hanem akik minden szempontból középen vannak. Tehát alkalmazás szempontjából középen vannak, területileg középen vannak, karakterisztikusan vidéki városokban élnek. Életkoruk inkább fiatal, mint idős, iskolai végzettségük jellegzetesen érettségi. Tehát ez a társadalmi bázisa a Jobbiknak, és amikor azt kérdezted, hogy mi a Jobbik sikerességének az oka, akkor voltaképpen azt mondanám, hogy ez nem sikeresség, hanem a politikai élet egyéb szegmenseinek a sikertelensége, ez az, ami a Jobbik úgynevezett sikerét optikailag előállítja, mert voltaképpen az ő hatásuk egy karakterisztikusan reaktív hatás. Ami 2010 után történt, az egy iszonyatos társadalompolitikai csőd, amit szerintem a Fidesz egyébként szán-

dékosan idézett elő azzal, hogy tulajdonképpen egymillió embernek teremtett európai életet, és a kilencet ilyen meg olyan módon leírta. Vannak olyanok, akik véglegesen le vannak írva, vannak olyanok, akik fenyegetve érzik magukat osztályhelyzetüket tekintve, és azt hiszem, ez a fenyegetettség az, ami ezt a közvépreteget elérte és megérintette.

– *A lecsúszástól való félelem?*

Csepeli A kieséstől. Mert a Fidesz nem egyszerűen lecsúsztat téged, a Fidesz azt mondja, hogy ha nem vagy benne a Nemzeti Együttműködés Rendszerében, akkor nem vagy. Ne legyen illúziótok, múltkor beszéltem egy műszaki emberrel, aki nagyon benne van a kormányzatban, ő úgy beszélt a társadalomtudósokról, az antropológusokról, a médiaszakértőkről, mindarról, amiket meg akar és meg is fog szüntetni a kormány, mint akik nincsenek. Nem szabadna hogy legyenek. Mi látjuk az Orbánt itt fönt meg a maffiáját itt fönt, de mindegyiknek van egy párja vidéken vagy helyben, tehát van minden megyében egy Rogán, minden megyében egy Lázár, minden megyében egy... nem mondom végig ezt az iszonyatos névsort, talán Szijjártó nincsen, külpolitikailag inaktívak a megyék, de ami késik, nem múlik. Tehát ilyen értelemben véve ez a létben való fenyegetettség sokkal közvetlenebb élmény a vidéki közvépretegek számára, mint mi azt egyáltalán el tudjuk képzelni. Ez lenne tehát szerintem a szociológiai magyarázat, hogy mitől hat a Jobbik. A Jobbik azt mondja, hogy hát akkor én ezt megszüntetem, megszüntetem a korrupciót, megszüntetem ezt a vircsaftot. Azok a hatalmas botrányok, hibák, amelyek most már látszanak és leplezhetetlenek a Fideszben, a Jobbikot

erősítik. Simicskának az a négybetűs szava, amit a legjobb barátjára alkalmazott, nem a mi malmunkra hajtotta a vizet, hanem a Jobbik malmára, és minden egyes botrány, minden egyes Gucci táska vagy cipő az ő malmára hajtja a vizet. Amikor azt mondom, hogy a Jobbik sikere voltaképpen a nem Jobbik sikertelenségének a következménye, akkor gondolok itt a Fidesznek a most már teljesen lehetetlen politizálására. Látható Orbán tébolyultsága és kétségbeesett versenyfutása a Jobbikkal, de hát nem tud azon a terepen olyan jól futni. Nem tud versenyezni. De a másik sikertelenség, amiből táplálkozik a sikere, az meg a liberális szocialista oldalnak a legteljesebb bénasága, amire egyszerűen nem tudok magyarázatot. Örülnék, hogyha valaki erre adna magyarázatot.

– *Az utolsó körben megadnám a lehetőséget Sz. Bíró Zoltánnak, aki rögtön az elején leszögezte, hogy ő a magyar politikai életnek nem szakértője, viszont van egy olyan kitekintése, ami rálátást enged a Jobbik nemzetközi beágyazottságára.*

Sz. Bíró Zoltán Kétségtelenül itt egy érdekes helyzet alakult ki, a külső feltételek nagyon izgalmasan megváltoztak, és nemcsak abban az értelemben, hogy van nemzetközi fórumuk és rendszeres találkozási lehetőségük ezeknek a jobboldali csoportoknak, hanem úgy tűnik, hogy szponzoruk is van. Talán azzal kezdeném, hogy ezzel a nemzetközi kontextussal először valamikor 2008–2009-ben találkoztam, amikor a Heti Válasz megírta, hogy milyen feltűnő sűrűséggel utazik Vona Gábor Moszkvába. És hát elolvastva a cikket – én ritkán olvasok Heti Választ –, nekem az volt a benyomásom, hogy azt az erőfeszítést sem tette meg az újság, hogy leg-

alább annak utánajárjon, hogy amikor kint volt, akkor milyen apropóból volt kint, milyen nyilvános szerepléseket vállalt, mert hogy kirepült, abból önmagában nyilván nem következik, hogy ott adják át a nagy pénzeszacskót, és azzal jön haza, mert a kiutazásnak lehet az a funkciója is, hogy ottani szélsőséges csoportok rendezvényein vesz részt. De ami még izgalmasabb volt számomra, hogy amikor 2011. december 4-én tartották az utolsó orosz parlamenti választásokat, akkor a nemzetközi megfigyelők között felbukkant egy Kovács Béla nevű ember, akivel kapcsolatban fogalmam nem volt, hogy kicsoda, csak rögtön felkaptam a fejem, amikor kiderült, hogy Kovács Béla azok közé tartozott, akik a legteljesebb mértékben kifogástalannak találták a december 4-i választásokat, amivel kapcsolatban már aznap éjjel a világhálón hihetetlen méretű vizuális anyag volt annak bizonyítékeképpen, hogy hosszú-hosszú idő után egészen durván nyúltak bele és csalták el a választásokat. Ott már volt egy funkciója Kovács Bélának. Kovács Béla kicsit olyan, mint egynémely Balzac-hős: háromszáz oldalanként tűnik föl. A következő pillanat a Krím annexiója volt. A Krím annektálásánál Kovács Béla néhány szélsőjobboldali társaságban szintén ott van a referendumon, jóváhagyja, és azt mondja, hogy kifogástalan körülmények között zajlott mindez. És, ugye, ez az ukrán válsággal párhuzamosan történik. Oroszország a kezdet kezdetétől abban talált ideológiát az ukrán helyzetbe való beavatkozásra, hogy van egy lényegében náci, fasiszta junta Kijevben, és vele szemben vagyunk mi, az antifasiszták. De eközben Oroszország sorra ad otthont nagy nemzet-

közi szélsőjobboldali konferenciáknak, kongresszusoknak, és ezek egyikén-másikán megjelenik a Jobbik is. Nem mindegyiken, de van, amin megjelenik. Például azon a nagyon pikáns nemzetközi találkozón, amely 2014. augusztus utolsó két napjában zajlott Jaltában, tehát a visszaszerzett Krím-ben, és az volt a címe, hogy Oroszország, Ukrajna és Novorosszija. Ott például az első kiemelt ember, aki a tizenkét országból érkező szélsőjobboldalt reprezentálta, az Gyöngyösi Márton volt. És utána jöttek ezek a klasszikus szereplők Európából, az európai szélsőjobb személyében vagy pártjainak képviselőitében. A következő alkalom 2014. november 23-a – direkt visszakerestem –, ekkor válik nyilvánvalóvá, hogy Oroszország jelentős kölcsönt folyósít a francia Nemzeti Frontnak. Annak a Nemzeti Frontnak, amely előtte hitelekért fordult több amerikai és nyugat-európai ország bankjához. Nem kapott. Oroszországban viszont a Moszkvai Első Cseh–Orosz Kereskedelmi Bank 9 millió eurót folyósít neki. És a dolog attól érdekes, hogy az oroszok ezt nyilvánosságra hozták. És aztán 2015. március 23-án Szentpéterváron tartanak egy nagy nemzetközi, úgynevezett konzervatív fórumot, ahol azokat az antifasiszta csoportokat, amelyek úgy gondolják, hogy egy ilyen nemzetközi neonáci-találkozó szégyen abban a városban, amely 900 napos blokád során 600 ezer és 1 millió embert veszített, a hatalom öt perc alatt eltakarítja. Visszatérve a szponzorálás kérdésére, én természetesen nem tudom, hogy a Jobbikot finanszírozza-e Oroszország bármilyen formában. Egyelőre azt is nehezen tudnám beazonosítani – túl azon, hogy láthatóan a Jobbik néhány politikai lobbifela-

datot ellátott Oroszország érdekében –, hogy milyen természetű politikai támogatást ad Oroszország a Jobbiknak. De ez a politikai támogatás rendkívül széles lehet. Például felöllelheti akár azt is, hogy rendkívül szenzitív információkat juttat el hozzájuk. Valószínűleg a magyar politikai osztályról nemcsak az amerikaiaknak vannak kiváló lehallgatott információik, mert az oroszok a jéghokin és a sakkon kívül a lehallgatásban is erősek. Tehát ne legyenek kétségeink, hogy ott is vannak szenzitív információk, csak, ugye, a különbség az, hogyha ezek a szenzitív információk a Jobbikhoz jutnak, az adott esetben politikai vagy kormányzati válságot tud generálni. Ám míg a nyugatiak ilyen válság generálásában nem érdekeltek, addig Oroszország egy adott pillanatban lehet érdekelt.

– Sokáig lebegtette a Fidesz azt, hogy lenne egy superfegyvere a Jobbikkal szemben. Többen vélelmezték azt is, hogy a superfegyver pont azokról a kapcsolatokról meglévő adatok lehetnek, amelyekre Sz. Bíró Zoltán utalt. Onmagában az, hogy a Jobbik külföldi nagyhatalmak lehetséges ágense, Magyarországon jelen pillanatban alkalmas-e fegyverként a Jobbik ellen?

Juhász Szerintem alkalmas. Tehát én azt gondolom, és személyes tapasztalatom is van erről, hogy a Jobbik szimpatizánsai nem tudnak erről az ügyről. Van annak egy viszonylag egyszerűen felfogható abszurditása, hogy amelyik párt a lehangosabban beszél a nemzeti érdekről, és a politikai élet összes többi szereplőjét lehazaárulozza, idegen bérencnek nevezi, pont azal a párttal szemben van a legtöbb ilyen jellegű gyanú. Mindenki tisztában van ezzel a történettel, csak

senki nem csinált ebből kampányt a Jobbik ellen. Hogy miért nem, annak nyilván megvannak az okai, de előbb még pár kiegészítést ahhoz, amit Sz. Bíró Zoltán mondott. Ha ilyen csúnya, materiális módon közelítünk a Jobbik sikeréhez, akkor annak bizony van egy nagyon komoly feltétele, mégpedig a pénz. 2010 előtt, amikor a Jobbik nem volt parlamenti párt, nem kapott állami támogatást, miből volt neki pénze országos kampányok folytatására? Például 2006 decemberétől elindítani online és nemcsak online felületeken a cigánybűnözés-kampányt és hasonló tematikus kampányokat? Ha megnézzük azt, hogy 2010 előtt a Transparency International az EP-kampányról kiadott tanulmányában kimutatta, hogy becslések szerint a Jobbik lényegesen többet költött a kampányára, mint amennyit bevallott, akkor felmerül a kérdés, hogy 2010 előtt honnan volt nem parlamenti pártként a Jobbiknak ennyi pénze. És ismerjük azt a Kovács Béla-történetet, amely meg arról szól, hogy 2003-tól személyesen támogatott jobbikos politikusokat és magát a pártot is. Ezt maga a Jobbik is elismeri. Amikor a nyilvánosságban ez a vád felmerül, akkor erre a Jobbik semmit nem tud mondani, csak annyit, hogy hát mit tehattünk volna? A Béla szemébe néztünk, és megkérdeztük tőle, hogy igaz ez, Béla. Ez szó szerint így hangzott el Gyöngyösi Mártontól. Igenis lenne potenciál abban, hogy ezzel az ügygel üssék a Jobbikot. Nem ütik. Továbbmegyek. 2014 egy olyan év volt, amikor három választás volt, három kampányt kellett végigcsinálni. Iszonyatos mennyiségű pénzbe kerül ez az egyes pártoknak. Országgyűlési, EP- meg önkormányzati kampány: a Jobbik si-

keresen végigcsinálta igen nagy kampánnyal mind a hármát. Majd amikor az összes párt lenullázta magát ebben a választási évben, akkor 2015 elején indítottak egy népszavazási kampányt négy kérdéssel úgy, hogy a vidéki városokban kint vannak a jobbikos standok, és nem biztos, hogy csupa lelkesedésből kampányoló aktivisták vannak. Tehát nagyon sok mindent lehetne ezzel a gazdálkodással kapcsolatban vizsgálni. És van még egy ennél is súlyosabb dolog: hogy nem történt olyan a nemzetbiztonsági szervek által nyilvánosságra hozott vagy elindított eljárás, amire valószínűleg egyébként 2010 előtt is már alkalom nyílt volna. És akkor innentől kezdve ez nem csak a Fidesz problémája, jelzem. Nagyon nehéz azt kívülről most megítélni, hogy mennyire vannak fogva akár ellenzéki pártok, akár a Fidesz azal kapcsolatban, hogy ezt az orosz kapcsolatot teljes mértékben feltárják a Jobbikkal kapcsolatban. És ha kifejezetten a mostani kormányt nézzük, akkor ez elég egyértelmű, ugye, a kakszi beruházástól kezdve az oroszokkal folytatott különböző ügyletekig. Bár a sajtó folyton belengeti, nem vagyok biztos abban, hogy a Fidesz majd elveszi az ezzel az üggyel kapcsolatos csodafegyvert.

Csepeli Valahogy az az érzésem, hogy karaktergyilkossággal nem fog sikerülni a Jobbik térhódítását visszaszorítani. Ráadásul a Jobbik esetében még az is van, hogy szűz párt, nem voltak a hatalomban, illetve ha majd a helyi hatalomban lesznek, akkor bizonyosan kínálnak támadási felületeket. De egyelőre akkora támadási felületeket nem kínálnak, mint amelyeket kínáltak a pártok annak idején a szocialista-szabad demokrata uralom

idején, illetve a Fidesz alatt. A másik, hogy én úgy látom, hogy persze, három dolog kell a politikai kampányokhoz, ahogy Montecucoli megmondta, pénz, pénz, pénz, de kell egy negyedik dolog is: a hit. És sajnos azt kell mondjam, hogy bármennyire perverz is ez a hit, amit a Jobbik kínál, működik. És nemcsak úgy működik, hogy lélektől lélekig, hanem network szerint működik. Nagyon erős a Jobbik beágyazottsága, a szociális hálózata, amely voltaképpen elér potenciális szavazókat. Egyelőre még azokat nem érik el, akikről tudják, hogy reménytelen meggyőzni őket. De akikről azt hiszik, hogy meggyőzhetők, azokat elérik, és ezt nagyon jól csinálják, mert embertől emberig mennek. És ez új fejlemény. Még egy utolsó, ami eszembe jutott: Vági Zolival beszéltem erről a választási eredmények után, és ez egészen lidérces dolog. Vági azt mondta, hogy ott van most erős Jobbik, Tapolcán, Ózdon és még meg lehet nézni a térképnek a különböző pontjait, ahol gyűlöletpotenciálok vannak, a gyűlöletnek a *hubjai* vannak történetileg felhalmozva. Tapolcán volt egy nagyon komoly zsidó pogrom, Miskolcon megint csak egy pogrom, ráadásul a holokauszt után. Devecser hasonló helyzetben van, Ózd hasonló helyzetben van. Tehát érdekes módon mintha lenne a csoportközi gyűlöletnek egy olyan mémje, amely bizonyos lappangás után újra kiújul, és azokon a helyeken hódít, ahol erre egyébként a szociális körülmények lehetőséget adnak. Nagyon érdekes lenne megnézni ennek a történeti, szociálpszichológiai, okozati hálóját, hogy a jelenen hogy üt át a múlt, mint ahogy a kötélen átüt a vér.

– *Hadd vessek föl egy történetet.*

Én egy ételosztó gerillacsapatban dolgozom vasárnaponként, és az egyik nagy sikerünk az volt, hogy az egyik vendégünknek, egy hajléktalannak eltört a szemüvege, és sikerült három hét után szerezni neki egy olvasószemüveget meg egy rendes utcai szemüveget is. Nagy volt az öröm, szépen kipoztoltuk a Facebookra. Majd a szegedi kolléganóm, aki a Narancsban és a HVG-ben ír, többek között az ástothalmi polgármester, Torockai László viselt dolgairól, elküldött nekem egy Facebook-bejegyzést, amelyben Torockai azt írja le, hogy ő járja a tanyákat, és bekopogott az egyik tanyára, ahol találkozott egy rettenetes nyomorban élő néniel, akinek három hete eltört a szemüvege, nem lát semmit, és milyen nagy siker: Toroczkai segítségével megoldották a problémát, lett szemüvege a néninek. Budapesten van pár civil szervezet, amelyik ilyen esetekben lépni tud, hiszen ez egy kifejezetten civil ügy. Vidéken nincsenek ilyen civil szervezetek, viszont a Jobbik ezeket a helyzeteket, ügyeket, amelyek bizalomhiányról, biztonsághiányról vagy szolidaritáshiányról szólnak, iszonyatos hatékonysággal használja ki.

Szabó Ez egy alapvetése a Jobbik sikerének. Van egy olyan Magyarország, amelyet nem lát a városi Magyarország. Ez pedig a mindennapok problémahalmaza, a vidéki Magyarország. Amely húsz évig tényleg nem tudta megfogalmazni olyan módon a problémáját, hogy az átütő legyen.

Jött a Jobbik, és azt mondta, hogy na, majd én segítek. Én nem azzal foglalkozom, hogy te nem tudod megfogalmazni politikailag korrekt módon – ugye, ez az egyik nagy ellensége a Jobbiknak, ez a polkorrektség –, én akkor is segítek neked, hogyha nem ütöd meg azt a

mércét, ami alatt téged kizár magából, mondjuk így, a magyar többségi társadalom. Viszont nem a mélyszegénységben élők azok, akik a Jobbikra szavaznak, mert ezek az emberek nem fognak elmenni a urnákhoz, max' hogyha elviszik egy busszal. Amelyik megszólítható, az a vidéki középréteg, amelyik nem tud befűteni, és elmegy a polgármesterhez, és ő nem kap fát. Neki, aki egy kicsit feljebb van, az ilyen fájdalomként jelenik meg. Egy kollégám ezt egy konferencián Hamasz-problematikának nevezte, amely egyrészt egy terrorszervezet, fenn van a terrorszervezetek listáján, másfelől mindazokat a dolgokat biztosítja Palesztina bizonyos részén, amire az államhatalom nem képes. Tehát az elsősegély, az ételosztás.

Juhász Igen, ez nagyon igaz, és nagyon fontos a Jobbik politikájával kapcsolatban. Nem csak arról van szó, hogy benyomulnak egy ilyen térbe, és egyébként valós segítséget nyújtanak arra rászoruló embereknek, és ezt a környezet is látja. Ami talán még fontosabb: nagyon tudatosan kiépítik a helyi hálózatokat, és azokat az embereket vonják be, akik ebben hitelesek tudnak lenni. Tudatosan keresnek meg olyan embereket, akik a helyi közösségben fontosak, például házi-orvosokat, ami egy faluban nagyon meghatározó tud lenni. A másik, hogy fiatalokat vonnak be, ami a helyi közösségben szintén sokkal jobb megítélésű. Tehát ez a tudatos építkezés nagyon ott van a Jobbikkal kapcsolatban. És ez valóban nagyon fontos, ez is hozzájárul ahhoz a hithez, amiről Csepeli György beszélt.

– *A Jobbikkal kapcsolatban háromfajta kezelési mód volt a magyar politikában. Az egyik a karan-*

tén, amiről megállapíthatjuk, hogy nemigen működött. A másik a témaátvétel, amivel a Fidesz próbálkozott. A harmadik a Jobbik leleplezése, amivel a baloldal operált, tehát elmondani választóknak azt, hogy tulajdonképpen kikkel is állunk szemben. Egyik sem működik igazából, hiszen a témaátvétel a Jobbiknak kedvezett, a leleplezés meg hidegen hagyta a magyar társadalmat, annak ellenére növekszik a Jobbik népszerűsége, hogy tudható, mit gondolnak a demokratikus pártok róla. Ha az eddig alkalmazott technikák, stratégiák a Jobbikkal szemben nem jöttek be, akkor mi lehet sikeres vele szemben? Vagy nyugodjunk bele abba, amiről Csepeli György beszélt, hogy a Jobbik sikerének olyan erősek a társadalmi meghatározottságai, és ezek a válságjelenségek annyira nem megoldhatók rövid távon, hogy amíg ez a keretrendszer nem változik meg, a Jobbik sikerre van ítélve?

Csepeli Azzal a finomítással vállalnám ezt az interpretációt, hogy igen, az egyik forgatókönyv az, hogy csontig rohad le ez a rendszer, és ennek a hasznélvezője éppen a Juhász Attila által és általam is osztott választójogi helyzet következményeként a Jobbik. Én azért látok más scénáriókat is. És ez a másik scénárió arra alapozódik, hogy valamilyen módon kiderülhet a Fideszben, hogy a Jobbikkal való versenyfutásnak az ő szempontjukból nézve egyetlenegy nagy vesztese lehet, és ez a Fidesz. És hogyha ez a felismerés eljut Orbán személyéig, akkor ebből kialakulhat egy olyan hasadás, mely hasadás megteremthet egy olyan polgári Magyarország jegyében történő Jobbik-ellenes kiegyezést, amely a Jobbik által felvetett problémákra nem Jobbik-válaszokat ad, hanem modern európai válaszo-

kat. Tehát amit folyamatosan elszabotáltunk 1989 óta, a társadalmi egyenlőtlenségek iszonyatos elszabadulását, az egészségügy szétmenését, az iparban-gazdaságban prosperáló és nem prosperáló részeknek a voltaképpen teljes elválását egymástól, és nem sorolom most végig az összes fekélyét és sebét a mai magyar társadalomnak, de ezekre mind-mind volna gyógyír, csak az a helyzet, hogy ezt a gyógyírt akkor lehetne kidolgozni, és akkor lehetne üzenetek formájában eljuttatni a szigorúan nem Jobbik-hívekhez, hogyha ezt nem valamifajta szekta-ellenes nézőpontból közelíteném meg, hanem ajánlatot tennék a magyaroknak, hogy ez így nem fog menni, egy polgári középmezőre kell választani. De ez csak akkor lehetséges, hogyha lesz egy kiegyezés a lehasadt Fidesz és a másik oldal között, és a másik oldalnak meg össze kéne szednie magát, mert hogyha nem szedi össze magát, akkor szegény Fidesz hiába hasad szét, a lehasadt rész ugyanúgy a porba fog hullani, mint ahogy porba hullott a politikai élet szocialista-liberális szárnya, miközben az ország nem ilyen. Ne essünk már bele a hallgatás spiráljában a csapdájába, hogy a saját többségünket a kisebbségnek lássuk, mert minden látszat ellenére nem vagyunk kisebbség, csak ez a lehetetlen választójogi helyzet azt eredményezte, hogy egy kisebbséggel vidáman kétharmados többséget lehet szerezni. De ez egy látszat.

*– Nem tartasz-e attól, amitől so-
kan, hogy ha létrejönne egy ilyen
koalíció, akkor az pont a Jobbik
malmára hajtaná a vizet, hiszen be-
igazolná azokat a jobbikos állításo-
kat, hogy ezek tulajdonképpen egy-
kutyák. Lám-lám, össze is...*

Csepeli Nyilván nem úgy gondolom, hogy a Lázár meg a Puch

fognak csókot váltani. Szerintem bőven van tiszta ember ezen az oldalon, olyan emberek, akikről nem is hisszük, hogy vannak, de lehetnének. Ezeket kellene megkeresni. Annak idején, amikor a dalai láma meghalt, akkor elkezdtek keresni minden bokorban egy gyereket, akiből majd lehet dalai láma. Most nem ez a helyzet, nem kell harminc évig várunk, hogy valaki majd dalai lámaként egyesítse a polgári közeget. Szerintem ezek az emberek itt vannak, csak meg kell keresni őket. Biztos, hogy ott vannak az önkormányzatokban, ott vannak az egyetemeken. Rengeteg ember lenne, csak valamilyen módon nem tudjuk mi ezt létrehozni, nem tudjuk kitermelni.

Juhász Az eredeti kérdésre csak még röviden annyit, hogy szerintem a három felvázolt ilyen reakciólehetőség közül a karantén tényleg soha nem működött, mert soha nem volt teljes karantén. Elméletileg a karantén működőképes dolog, főleg kis szélsőjobboldali pártok esetében, tehát 2010 előtt lehetett volna alkalmazni, de sosem volt teljes konszenzus sem a médiában, sem a politikai szereplők között, ezért nem működött. A témaátvétellel világos, hogy nem működik, tulajdonképpen ez az egyik nagyon jelentős oka annak, hogy a Jobbik el tudta fogadtatni azokat az ügyeket, amelyeket visz. A harmadik, ott pedig nem teljesen értek egyet a kérdésben megfogalmazott állítással. Szerintem sosem volt olyan politika, amely hatásosan mutatott volna rá a Jobbik negatív ügyeire. Stigmatizálás volt, tehát neonácizás, fasisztázás, ami egyébként valamilyen szinten sértette a jobbikos szimpatizánst is, és igazából kontraproduktív volt. Nem fektettek abba energiát a pártok, hogy például

elmondják, hova vezet az a politika, amit a Jobbik folytat, csak kimondták, ahogy legutóbb, a tapolcai kampányban Lázár János is ezzel próbálkozott, hogy a Jobbik neonáci párt, és kész. De hát ennek önmagában semmilyen hatása nincs! El kell kezdeni politizálni a Jobbik ellen, ezt a magyar politikai élet többi szereplője nem fogja tudni megspórolni. Tehát nem fognak tudni mást csinálni, mint hogy beállnak a Jobbikkal szembeni ügyekbe, vitákat folytatnak vele, mert már a súlyánál fogva nem is tudják kikerülni. És hogy egy pozitív példát mondjak a végére: igenis meg lehet fogni embereket. Eredetileg én veszprémi vagyok, Veszprémben is tanítok az egyetemen a mai napig megbízott oktatóként, és elég jól láttam a legutóbbi időközi választásnak a kampányát és azt a modellt, amelyet egyébként Kész Zoltán követett. Oké, ott volt egy számára kedvező feltétel, hogy a kampány egy bizonyos időszakában a Jobbik eléggé hátravonta magát, de ettől függetlenül Kész ronggyá verte a Jobbikot, és nem azzal, hogy automatikusan beálltak mögé a választók, hanem azzal, hogy Veszprémben és a környező településeken háromszor ment végig. Házról házra. Nem úgy, hogy elment, és lakossági fórumot tartott, hanem ment az utcán, és minden emberrel kezét fogott, vagy próbált kezét fogni. Iszonyatos munkát helyezett abba, amit a Jobbik egyébként évek óta csinál, hogy személyes kapcsolatot teremtsen. És ezt a választások után sem hagyta abba, ott Veszprémben már egy bizonyos közösség kezd létrejönni körülötte. Tehát van próbálkozás, van modell, és van közösségi igény is arra, hogy ilyen legyen. Megkérdeztem a veszprémi egyete-

men, még jóval az időközi választás előtt a csoportomban a hallgatókat, hogy miért mindenki fidelitasos és Jobbik ifjúsági szervezeti tag. Aki politizált, az ebben a két szervezetben politizált, és az volt a válasz, hogy mert nem volt más. Nem volt olyan aktivitás, ami miatt odamentek volna egy másik párt ifjúsági szervezetéhez. Ez az, amit ki kellene építeni vagy el kell kezdeni kiépíteni, és még nagyon sok minden mást kell csinálni.

– *Jöjjenek a kérdések!*

Várhegyi Éva Csepeli György az elején elmondta, hogy egymillió embernek kedvez a Fidesz, és a másik kilencmillió leszakad vagy fenyegetve érzi magát. Na most én nem látom a Jobbik programjában, ha egyáltalán van ilyen, hogy abból a kilencmillió emberből, mondjuk, a fele mit érez, hogy mitől lesz neki jobb. Mert hogyha Európa-ellenesek is, azt azért már a leszakadó emberek is látják, ha máshonnan nem, hát valami tömegtájékoztatóból, hogy itt európai uniós pénzekből meg lassan minden évek óta. Tehát nem látom, hogy a Jobbik mivel ad pozitív alternatívát a Fidesszel szemben. Szóval én nem látok veszélyt ebben a tekintetben. Másban talán igen. Jó, korrupcióellenesség, jó, nem lopnak majd, de azt azért egy épeszű ember se gondolhatja, hogy ha pár milliót vagy milliárdot majd nem lopnak el, akkor jobb lesz, ötmillió embernek lesz munkája, jövedelme! Szóval mit tud mondani a Jobbik?

Csepeli Ez teljesen jogos kérdés. De a helyzet az, hogy nem mond semmit a Jobbik, mint ahogy annak idején a Fidesz sem mondott semmit. A politika alapszabálya, hogy soha semmit nem szabad mondani, csak a hitet kell felkelteni. És ez az a hit, bármilyen őrült

és számunkra bármilyen hihetetlen, működik. Nekem ez a magyarázatom, hogy ők maguk sem gondolják komolyan, mint ahogy a Fidesz sem gondolta komolyan. A Fidesz legalább komolyan gondolta, hogy ezt az egymillió embert, most a szó maffiaértelmében, bebetonozza a hálózatba, jó anyagi helyzetbe hozza, leváltva az úgynevezett régi burzsoáziát. A Jobbiknak nincsenek ilyen elitváltó aspirációi. Semmifajta aspirációi nincsenek. Valaki mondta, talán valamelyik Facebook-bejegyzésben, hogy az igazi bukásuk majd akkor következik be, hogyha kormányra kerülnek, mert a fejükben semmi nincsen, egyszerűen semmi.

Schiffer János Az előbb elhangzott, hogy a társadalom jobb annál, mint hogy ilyen széles körben elfogadja a Jobbikot. Ennekem kételyeim vannak. Amikor a Csurkára való reagálással a Charta kivonult, akkor úgy éreztem, hogy ez a társadalom a 45 előtti viszonyokhoz képest jobbá vált. De amikor a cigánygyilkosságokat úgy vette tudomásul, mintha az a napi bűnözés része lenne, akkor én azt éreztem, hogy ez a társadalom nem jobb. Ez a társadalom nagyjából ugyanaz, mint 43–44-ben, elfogad szinte mindent. Ezért azt gondolom, minden analógia mellett, hogy nem vagyunk még 37-ben, maximum 31-ben, és az a feladatunk, hogy ne jussunk el 38–39-ig, amikor már tényleg visszafordíthatatlan lesz a helyzet. A romagyilkosságokkal kapcsolatban azt kell látni, hogy az trauma volt nemcsak a romáknak, hanem a nem romáknak is, és hogy erre nem volt precedens soha. Ez váratlan volt. Erre semmifajta értelmezési séma nem volt. Senki nem tudta, hogy miről van szó, nemcsak a rendőrök nem tudták,

akiknek, mondjuk, nem ártott volna, hogyha tudják, de a többieknek sem. Itt egy igazi szellemi rövidzárlat történt, és sajnos ezt Sólyom, az akkori köztársasági elnök, nagyon komoly mértékben súlyosbította. Az ő felelőssége megkerülhetetlen ebben a kérdésben, hogy nem állt ki az első pillanattól fogva, és rá ez a traumaelmélet nem stimmel, mert azért egy köztársasági elnök szerintem attól köztársasági elnök, hogy ha árvíz van, ha meteor csap le, ő résen van, mint hajdan a cserkész, és neki azonnal reagálnia kell, és ő nem reagált. És amikor reagált, akkor későn reagált. Tehát a magyar társadalmat én nem akarnám felmenteni, de ez egy olyan jellegű vulkánkitörése volt a gyűlöletnek, amire senki nem volt felkészülve, magamat is beleértve.

Dógi János Elhangzott, hogy keresni kell egy megfelelő jelöltet ahhoz, hogy a Jobbikkal szemben valaki tudja vezetni a balliberális oldalt. Én meg azt gondolom, hogy ez óriási tévedés. Erre már nincs idő. Én vidéken élek, és mindennap átélem, amiről itt beszéltünk a vidék kapcsán. Igen, a Jobbik jelen pillanatban szinte az egyedüli párt, amely a vidéki emberek napi problémáira mer és tud választ adni. És a Jobbikban ma a vidéki emberek azt látják, hogy nincsenek belső viszályaik. A baloldalon, ha megnézzük a veszprémi választást, bármelyik időközi választást, mindig volt egy kis egymásnak ugrás. Ezt nyilvánvalóan látják az emberek, és nem hisznek abban, hogy egy vitaközö, egymással foglalkozó párt képes lesz kormányozni. Nekem nagyon sok barátom van, aki helyi vállalkozó, aki minket támogatott a rendszerváltás óta, és utána azt mondta: Jani, ha nem álltok össze, ha nem lesz normális alternatíva, a

Jobbikot fogjuk választani. Ők nyújtják azt, amire mi vágyunk. Tehát szerintem ez a tét. Nincs idő arra, hogy keresgéljünk. Szerintem egy minden hájjal megkent, rutinos politikusra van szükség, aki a Jobbikkal, illetve a Fidesszel szemben tud alternatívákat nyújtani. A romagyilkosságokról azt gondolom – és ezt teljes nyugalommal, minden sértődés nélkül mondom –, nem érték el az osztársadalom, a magyar társadalom ingerküszöbét. Százereknek kellett volna az utcára menni. Az ötödik évfordulón, a harmadikon, a negyediken két-háromszázan voltunk. Ma Magyarországon divat gyűlölni, divat egymást nem szeretni. Még egy dolgot szeretnék elmondani, egy történetet. Egy Magyarhegyes nevű településen cigányok egy idős bácsinak ellopták a tyúkját vagy valamijét. És engem mint megyei vezető kihívtak, hogy segítek. Én leültem beszélgetni a bácsival. Egy végtelenül rendes bácsi volt, aki elmondta, hogy neki tulajdonképpen nincs a cigányokkal baja. Ezt lehetne kezelni. Nincs rá városvezetés, rendőrség, nincs rá alternatíva, nincs aki őt megvédje. Egyedül a Jobbik ajánl neki védelmet. Odamennek este hat órakor, nyolc órakor, három jobbikos van a faluban, a három ember odamegy az idős bácsihoz, és megkérdezi: Józsi bácsi, bezárta a tyúkokat? Minden rendben van? Itt a telefonszámunk, szóljon, üzenjen, hogyha valami baj van. Ez a bácsi 37 ezer forintból él. És minden hónapban 500 forintot befizet a Jobbiknak ebből a 37 ezer forintból. Amíg a mi oldalunkon nem lesznek ilyen elszánt, elkötelezett emberek, akik számára most nincs fontosabb közügy, mint hogy a Jobbik eltűnjön, addig megmarad a sok bizonytalan szavazó, aki azt

mondja, hogy én ebbe a vitába nem akarok belekeveredni.

Váradi Júlia Mindazt hallva, amit itt elmondtatok, meg ismerve a helyzetet, egy rettenetes gondolat kísérettel szeretnék előállni, ami plauzibilis gondolat kísérettel. A Jobbik nyelvezete, helyzete, előlétele, a minden más párt által előidézett, pillanatnyilag nagyon-nagyon előnyös állapota arra sarkall sokunkat, hogy azt gondoljuk, nem lehetünk naivak, és nem hihetünk abban, amit itt felvázoltatok többen nagyon kedvesen és biztatóan, hogy talán mégiscsak lehet tenni valamit. Szerintem is kell tenni, meg mindent meg kell tenni, de tegyük fel – és most jön a gondolat kísérettel –, hogy a legközelebbi alkalommal simán nyer a Jobbik, még hozzá egyedül. Azt kérdezem, hogy akik itt ülnek, végiggondolták-e, hogy ebben a helyzetben mi a teendő. Borzasztó belegondolni. Lehet, hogy azért hozzá kéne kalkulálni ehhez a majdani esetleges helyzethez, amit Ungváry Rudolf mond folyamatosan, és ami az előbb itt is elhangzott, hogy a Jobbik akkor fog megbukni, hogyha hatalomra kerül. Tehát hogy ezt a borzalmas operációt, amit rajtunk fognak végrehajtani, és ebbe valószínűleg sokan bele fogunk halni, valahogy mégis átvészeljünk, ahhoz mit kell most tennünk, gondolkodnunk, meditálnunk együtt meg külön-külön. Bocsánat, hogy ennyire rémképeket festek, de szerintem nem joggal tanul.

Juhász Szögezzük le, hogy ez tényleg a legrosszabb forgatókönyv, nyilván nem a legegészyesebb, hanem a legrosszabb. És azt hiszem, hogy ezzel kapcsolatban a leggyorsabb és valószínűleg kemény sokk, ami a magyar társadalmat érné, az a hihetetlen nemzetközi elszigetelt-

ség, ami azonnal kialakulna. És tudom, hogy sokan azt mondják, de hát a Fidesszel kapcsolatban sem tesz semmit az Európai Unió, de azt látni kell, hogy ebből a szempontból a Jobbik és a Fidesz megítélése még az elmúlt öt év kormányzása után is ég és föld. A Jobbikot Nyugat-Európában olyan pártnak tartják, amellyel még az ottani szélsőjobb oldali pártok sem működnek együtt. Kormányra jutása szinte teljes elszigeteltséget és mindenféle nemzetközi forrástól való elzáródást jelentene Magyarország számára. Ez most már egy olyan társadalom, ahol szinte minden családban van valaki hozzátartozó, aki valamilyen uniós tagállamban dolgozik vagy ingázik, akiknek ez egyszerűen a hétköznapi életét lehetetlenítené el, úgyhogy én azt gondolom, hogy ez olyan sokk lenne, ami visszahatna magára a Jobbikra is. És van egy másik tényező ezzel kapcsolatban, ami már a választás előtt vagy ez előtt a legrosszabb forgatókönyv előtt is jelentkezhett, amiről nem beszélünk: hogy a Jobbiknak van egy ellenfele, ez pedig a Jobbik maga, mert azzal a folyamattal, ami zajlik a pártban, ez a mérséklődés, a cukikampány, ezzel nagyon sokan nem értenek egyet. És nyilván a Fidesznek is meglesz előbb-utóbb a maga válasza a Jobbik kihívására, nemcsak az, hogy másokkal keresi a partnerséget a Jobbikkal szemben, hanem ahogy a Fidesz szokta intézni ezeket az ügyeket, ahogy a rivális pártokat szakítja szét, és szerintem a Jobbikkal kapcsolatban is láthatunk majd ilyen kísérletet, mert van rá alap. Látszik a belső konfliktus, ahogy, mondjuk, legutóbb a tisztújításon Vona Gábor összes embere alulmaradt a radikális szárnyal szemben. Ez azért na-

gyon erősen korlátozza a Jobbik lehetőségeit, hogy ezt a belső feszültséget mennyire tudja majd kezelni.

Lánczos Vera Én a magam részéről nem látok olyan nagy különbséget a Jobbik és a Fidesz között, ha morális értelemben nézzük ezt a kérdést, és nem hatalomtechnikai megközelítésben. Ezért nehezen tudom elképzelni azt, amiben itt bízunk, hogy majd leszakad a Fideszről egy rész, és akkor az a leszakadt rész majd hajlandó lesz együttműködni a demokratikus erőkkel. Én ezt nem hiszem, és sokkal nagyobb valószínűséget adok annak, hogy a Jobbik és a Fidesz talál egymásra bizonyos helyzetekben, és a Fidesz hajlandó lesz kiegyezni a Jobbikkal. A mostani mozgások is ezt mutatják, akár az oroszok irányába való elfogadás, ami a Fidesznél is megfigyelhető.

Juhász Röviden erre azt tudom válaszolni, hogy amikor a pártokról beszélünk, akkor ne csak magukat a pártelitéket meg a politikusokat lássuk, mert itt azért szavazótáborokról is szó van. Azt nem olyan egyszerű a pártoknak elintézni, hogy oké, ők kötnek valamilyen egyezséget, és azt követni fogják a szavazóik is. A Jobbik-szavazó például nagyon durván Fidesz-ellenes. Ez egyébként az ellenzék többi része számára is lehetőség, ahogy a Veszprém-példánál mondtam, hogy az a szavazótábor, amelyik alapvetően protesthangulatot érez, és a kormány ellen akar szavazni, az oda fog csapódni a következő választáson, ahol az esélyes jelöltet látja. A szavazók többségének nincs nagyon erőteljes értékpreferenciája meg tudatossága a politikai választásában. Az mindig egy szűkebb réteg. A többség a kormány ellen akar szavazni. Szerintem ez így lesz 2018-ban is. Itt nem

lesz még egy csodafegyver, meg nem lesz még egy rezsicsökkentés. Ez már nem fog összejönni a Fidesznek, mert gyökeresen mások a feltételek. És a szavazó oda fog szavazni, ahol az esélyest látja, és a Jobbikkal szemben ez igenis lehetőség.

– Juhász Attila azt mondta, nem lehet megspórolni azt, hogy a többi politikai párt elkezdjen politizálni a Jobbikkal szemben. Kiterjeszteném ezt, beszéljünk a nyilvánosságról is, mert a magyar nyilvánosság sem tud mit kezdeni a Jobbik problematikájával. Mit értünk azon, hogy elkezdünk politizálni? Bele kell állni szakpolitikai vitákba a Jobbikkal? Van egy rossz érzésem ezzel kapcsolatban: ezeket a vitákat én nem gondolom eleve lefutottnak. Nem lehet úgy tenni, hogy gyorsan csinálunk néhány ilyen vitát, és látványosan bebizonyítjuk, hogy tök hülyék mindenhez. Én azt látom most, hogy a Jobbik partiképes ezekben a vitákban. Nem kockázatos belemenni ezekben a vitákba?

Juhász De igen, abszolút egyetértünk. Ezek egyáltalán nem lefutott viták. De nincs más lehetőség. Én nem látom, hogy itt bármi más út lenne, mégiscsak a második legnagyobb pártról van szó, és egyszerűen nem tudja megtenni a média sem, hogy nem foglalkozik vele. Persze kockázatos, de a vita lehet igenis hatásos. Amikor legnagyobb számban voltak ilyen viták, például az európai parlamenti kampányban 2014-ben, igenis több ellenzéki politikus megverte ezekben a vitákban a Jobbikot. Például Jávor Benedek, akit nem úgy ismerünk, mint egy sziporkázó politikust. Persze ez kockázatos út, de egyszerűen nincs más lehetőség.

Csepeli Én kétlelkű vagyok ebben a dologban. Egyszer-kétszer

vettem részt ilyen vitában, és az volt az érzésem, mintha egy macskával vagy egy kutyával vitatkoznék. Ez lélektanilag nagyon nagy teher, de mégis meg kell csinálni, mert szerintem a nézők vagy a hallgatóság meg tudják különböztetni, hogy ki az, aki elmondja, amit akar, és ki az, aki csak van. És a Jobbiknak most pusztán annyi az érve, hogy ő van, de azon túl semmi nincsen. Egy projekciós vászon jelenleg a Jobbik, és egy ilyen furcsa helyzet, amit talán vitának lehet nevezni, ezt meg tudja mutatni. De a másik dolog, amit akarnék mondani, hogy évekig dolgoztam a Telcónál, és ott mindig azon törtük a fejünket, hogyan lehetne még több ügyfelet szerezni. És a politikában is ugyanez a helyzet: több ügyfelet kell szerezni. Soha nem csináltuk azt, hogy a másik telefonvállalatot simfeltük volna, hanem mindig jobb ajánlatokkal jöttünk, mint a másik. Elemeztük az ajánlatokat, elemeztük, hogy hány percet, milyen távolság stb. stb. Mindig az úgynevezett best speekkel jöttünk elő, és ez működött. A politikában, mondjuk, ennyire nem racionális a helyzet, de elő lehet állni emocionális alapon olyan ajánlatokkal, amelyek a választók számára úgy tűnnek, hogy jobb ajánlatok, mint a Jobbik ajánlatai. Csak ehhez iszonyatos sok ész kell, tartalomfejlesztés kell, mechanizmus kell, pénz kell, mert másképp elvesztjük a versenyt.

Juhász Nagyon fontos, hogy alternatívát kell nyújtani, azt, amit Csepeli György mond. És ezzel kapcsolatban szerintem vannak jó példák és rosszak. Láttuk, hogy a helyi politikusoknak létezik egy olyan része, amelyik egy ilyen helyzetben átáll a Jobbikhoz, mint a tapolcai alpolgármester. Ez valós dilemma

most helyi politikusok számára, hogy mit választanak: a könnyebb utat, hogy a most erősnek látszó Jobbikhoz átlépnek, vagy a nehezebb utat, hogy megpróbálnak politizálni vele szemben. De harmadik út nem lesz.

Lendvai Ildikó Az alpolgármester az új önkormányzati törvény szerint sokkal inkább a polgármester beosztottja, mint valaha. Még kívülről is behozhatná, nemcsak a testületből. Ma nem lehet úgy alpolgármester valaki, hogy saját politikát csinál. Ez a Lévai Jóska nem egy fasiszta. Ő átlagos helyi politikus, aki most meg is ideologizálta magának, hogy a helyi érdek a fontos, megvan a támogatottsága ennek a logikának a helyi szervezetben is. A mi helyi szervezetünk úgy gondolja, hogy az ottani jobbikos polgármester nem olyan rossz polgármester. Ennek van egy általános veszélye, lásd az ózdi példát. Vidéken megjelent nemcsak szociális segítő akciókban, hanem önkormányzati funkciókban az „emberarcú Jobbik”. Olyan, amilyen, mi tudjuk, hogy milyen, meg azért ír egy-két Facebook-bejegyzést, meg a barátjának a barátja beleköp a cipőkbe, de ő maga ott nem csinál látványosan olyan dolgot. Még az is lehet, hogy ügyesen eligazgatja az önkormányzatot. Ettől még nem kell belészeretni, de erre építhetnek ideológiát azok a helyi politikusok, akik azt gondolják, hogy hát miért ne működne együtt, Tapolca érdeke a fontos. A Klubrádió és a nol.hu megszavaztatta, hogy helyesen tette-e az MSZP, hogy kizárta, illetve hogy szabad-e odamenni. A Klubrádióban épphogy talán 52 százalék mondta, hogy nem szabad beállni alpolgármesternek. A nol.hu-ban simán nagy többséggel győzött az,

hogy a helyi érdeket, a városlakók érdekét kell szolgálni. Nem lesz ez egyszerű menet tehát, mert néhány helyen, Tapolcán gyakorlatilag nincsenek cigányok, vagy legalábbis nem a cigányprobléma a nagy, tehát ott nem nagyon lehet látványos tacepaókat kiírni a romagyilkosságokról, kriptonácikról, nem így éli meg a helyi közösség. És hogy még bonyolultabb legyen, Tapolcán egyértelmű a helyzet. Az alpolgármester nem tud mást csinálni, mint a polgármester politikáját követni. Le van írva a nagykönyvben. Lázadni képviselőként lázadhatott volna. Ha ő olyan markáns alternatívát akar, akkor simán megtehetette volna képviselőként is. De sajnos ott sem teszi meg ez a társaság. Az igazi dilemma a gyöngyösi dilemma, ahol van egy szocialista polgármesterünk, őt megválasztották, de a testületben nem a baloldal van többségben. Hónapokig nem tudott alpolgármestert választani, mert ő jelöl ugyan, de a testületnek kell végül megszavazni. Az önkormányzati törvény szerint ha hat hónapig nincs alpolgármestered, akkor föl-osztatják a testületet, mert törvényellenesen működik. Nem tudom, mit kell csinálni ilyen helyzetben, én biztos kútba ugranék, de ez nem biztos, hogy egy városvezetőtől a legfelelősebb magatartás. Neki azt kellett eldönteni, hogy most ő mit tegyen. Először próbálkozott a Fidesznél, ott azt mondták ravaszul, hogy csak akkor, ha egy jobbikos alpolgármester is van. Nyilván vele akarták kompromittálni a pasit. Végül most van neki egy fideszes és egy jobbikos alpolgármestere. Esküszöm, nem tudom, mit mondanék neki konkrétan, hogy mit kell csinálni. Ha elvszerű vagyok, akkor nyilván azt, hogy le kell mondani. Csak ez sajnos azt is jelenti a vá-

lasztó fejével, hogy akkor legközelebb nem nagyon érdemes szoci polgármesterre szavazni, mert az nem fog tudni kormányozni. Bocsánat, hogy ilyen hosszan mondtam a gyöngyösi példát, csak azt akartam igazolni, hogy féltő, hogy a dolog nem a tévévitákban dől el, azokat kötelező gyakorlatként le kell folytatni, de a dolog helyben fog eldőlni, mert minden olyan helyen, városban vagy körzetben, ahol elfogadhatónak ítélik a jobbikos önkormányzati embert, ott nagyobb eséllyel fog bejönni a Jobbik mint parlamenti képviselő. Nekem sincs panaceám vagy valamilyen üdvözítő terápiám a dologra, csak azt hiszem, hogy a Jobbikot igaziból egy pártok vagy pártszövetség színeit föl válláló új embernek lehet csak megverni. Akármilyen rendes embert tudok Tapolcán vagy Ózdon, akiről tudják, hogy MSZP-s vagy DK-s, az majdnem biztosan nem fog tudni labdába rúgni a Jobbikkal szemben, mert a Jobbik nem pártként van elkönyvelve, noha párt, hanem egy ellenálló mozgalom partizánjaként van elkönyvelve, és partizánt csak partizán győzhet le, vagy legalábbis partizánruhát magára öltő valaki.

Lánczos Ahhoz, amit Lendvai Ildikó mondott, hozzátennem az esztergomi helyzetet, ahol én magam is többször beszéltem Tétényi Évával. Meggyőződésem, hogy Tétényi Éva igazi demokrata, mégis volt egy jobbikos alpolgármestere, mert a Fidesz többszöri felszólításra sem adott alpolgármestert. Ez olyan helyzet, amikor a Fidesz kényszeríti a polgármestert, hogy jobbikossal működjön együtt, és Gyöngyös esete is ez, és én ezt nem tartom véletlennek. Itt hiába gondolkodunk arról, hogy nekünk, demokratáknak, amibe behúzhatom

még a Fidesznek azt a részét, amiről azt reméljük, hogy létezik, van egy közös ellenségünk, a Jobbik. Énszerintem ez az illúzió. Az rendben van, hogy tévévitákban vitatkoznak a Jobbikkal, de azt is meg kell csinálni, hogy a Jobbikról felkészült emberek szélesebb körben információkat adnak, és nemcsak a Jobbikról, hanem bizonyos demokratikus alapkérdésekről is, mert az emberek nem értik, hogy miért nem lehet barátkozni a Jobbikkal. És most le fogja játszani a magyar társadalom másodszor is azt, amit a Fidesznél, hogy reménykedtünk, hogy majd jó lesz. Láttuk, hogy mi történt. El nem tudjuk képzelni, hogy mi lenne akkor, ha egy tiszta Jobbik-kormány lenne ebben az országban.

P. Szűcs Julianna Kazantzakis regénye és az abból készített Jules Dassin-film, az *Akinek meg kell halnia* jut eszembe Váradi Juli hozzászólását hallgatva. A műben egy település lakói élnek a maguk mindennapi életét. Egészen addig élnek, amíg nem vetik magukat bele abba a passiójátékba, amelyben muszáj Krisztusnak vagy Júdásnak, Máriának vagy Pilátusnak lenni. Juli arról beszélt, hogy mint ha a szerepek egyszer és mindenkorra ki lennének osztva. Sokan éreznek így, rosszabb napjaimban én sem tudok ettől az eleve elrendeltségtől szabadulni. Mintha mi a demokratikus ellenzéki oldalon

meg lennének győződve arról, hogy nincs kibúvó az egyszer már megalakított történelmi forgatókönyv kényszerére alól. E gondolatmenet szerint az 1930-as évek dramaturgiája valamennyiünket egy passiójátékra fog kényszeríteni: vannak a szélsőjobbosok (fasiszták, nácik, nyilasok), és vannak az ő áldozataik (antifasiszták, liberálisok, balosok). Az előbbiek ideiglenesen győznek, az utóbbiak fizikailag megsemmisülnek. Persze a világos oldalra előbb-utóbb várni fog az üdvözülés, vagy legalábbis a felmentő csapat, de ahhoz előbb végig kell menni a keresztúton. És nekünk már csak egy feladat marad: mi a teendő, amikor már a műsor lezajlott, a feszítés megtörtént, és akinek meg kellett halnia, az meghalt. Jelentem: nem kötelező meghalni. Nem kötelező elfogadni a kiosztott szerepeket, amely az ellenállást kiöli, és elfogadja azt a viktimológiára predesztinációt, amelyben lehetlenné vált a választás. És amelyben a szétforgácsolódott ellenzéki erők arra ítéltetnek, hogy a keresztfán hajtogassák mindörökké: „Uram, uram, miért hagytál el engem?” Játsszunk inkább másik darabot. Csak lenne, aki azt meg is írja! Egy másik művet, például Pirandello színművének címét parafrázálva: hét szerep (mondjuk, hét jobb sorsra érdemes párt) keres egy szerzőt, aki végre kivezet a megoldhatatlannak látszó történelmi zsákutcából.